

La ciutat dels somnis. La construcció d'un continent que allotja un self en construcció¹

– Josep Mª Brun. –

Psicòleg Clínic. Psicoterapeuta. Director de la Revista *eipea*. Sabadell

*“Tot el que creixia requeria molt de temps per créixer.
I tot el que desapareixia
necessitava molt de temps per ser oblidat”.*

La marxa Radetzky. Joseph Roth

INTRODUCCIÓ

No sempre resulta senzill transmetre o compartir el que passa i allò que es mobilitza dins una consulta a les teràpies de caire psicoanalític amb persones de l'anomenat espectre autista. Es tracta d'un espai on són més usuals les incerteses que no pas les certeses i que demana un llarg període de temps, de disponible i atenta espera, per construir la mínima confiança que permeti l'establiment d'un vincle. Amb freqüència, aquesta confiança s'ha de fonamentar sobre prèvies i repetides situacions de frustració i de malestar que no permeten ni imperatius ni urgències. Ni dreceres ni desesperances. Tampoc falsedats. Per això, és fonamental la comprensió del funcionament mental del pacient més enllà de les seves conductes.

L'objectiu serà crear aquest vincle que faculti treballar els processos de separació, diferenciació, individuació i, en definitiva, l'accés a la pròpia identitat, afavorint la integració sensorial i emocional, de manera que aquesta consciència de separació no sigui viscuda amb ansietats catastròfiques, ben descrites per Lúcia Viloca, que el portin a ancorar-se a la sensorialitat com a defensa.

El que oferim a un nen o nena amb autisme és

una relació, per tant, una cosa intangible, que de vegades alguns necessiten cosificar i concretar per no només acceptar, sinó també entendre. I que alhora requereix moltes vegades de la presència d'objectes intermediaris que atenuïn la intensitat de la relació directa. Serà fonamental aconseguir la distància adequada que permeti tibar i sostenir un feble fil sense que aquest arribi a trencar-se. Per això, cal crear un enquadrament terapèutic on s'afavoreixi la interrelació i el joc brindant un ambient estructurat, acollidor, segur on la seqüència de pautes relacionals es repeteixi i això permeti que el nen pugui anar desenvolupant la possibilitat de confiar, recordar i anticipar, com també apunten Lúcia Viloca i Balbina Alcácer.

Ens hem de fer dipositaris del seu malestar i aportar la nostra capacitat de *rêverie* per tornar-li aquest malestar de manera que li sigui suportable, digerible. Aplicats a la màxima bioniana del *sense memòria ni desig* per contrarestar l'atac al significat de la repetició; perseverants en la nostra presència davant de la fragmentació i tolerants amb la nostra pròpia ignorància i impotència en nombroses ocasions, desenvolupant la nostra capacitat negativa, com ens aconsellava el propi W.R. Bion. En altres moments, hem de lluitar contra l'aparició del desànim mateix, contra el possi-

ble avorriment, contra el buit. Entenent que lluitar no vol dir recórrer a la negació o a l'actuació, sinó mantenir l'interès i l'esperança, valorant els moments adequats d'espera o silenci i els d'una actitud de reclamació, en la línia que apunta Anne Alvarez.

Seguint l'esquema de Júlia Coromines, proposem utilitzar la verbalització per aconseguir passar del pla de la vivència a la mentalització, per transformar allò autosensorial i sensorial en presimbòlic i simbòlic. Acompanyar l'infant a conscienciar les seves sensacions, dins el procés d'ajuda a pensar, verbalitzant progressivament les accions, les sensacions i les emocions i els sentiments per acabar en el record. Coneixent el moment evolutiu i el moment psíquic, acceptant els probables vaivens no necessàriament com a regressions o crisis, sinó com a adequacions imprescindibles i alhora resultat de la vulnerabilitat a la patologia.

Finalment, entenent que per molt aïllament que fomenti l'infant, no està sol i forma part d'un grup familiar que viu i pateix el sofriment que produeixen els desencontres entre ells i entre el fill i l'entorn. Vivències no exemptes de possibles sentiments de culpa, desànim i negativitat, però alhora d'afecte i coneixement sobre l'infant, desig de reduir la distància i el

¹ Traduït de l'original en castellà.

buit relacional i necessitat d'acompanyament i comprensió.

Aquest text és un intent d'aproximació a aquest espai íntim fruit de constants transferències i contratransferències.

MARCOS

Els pares d'en Marcos em van consultar en demanda de continuïtat del tractament que seguia al centre d'atenció precoç on assistia des de l'any i nou mesos (per retard sever del llenguatge i inflexibilitat cognitiva) i que estava a punt de finalitzar en arribar a l'edat d'alta forçosa. En Marcos, de quatre anys d'edat en aquell moment, és el menor de dos fills nois i havia estat diagnosticat de Trastorn de l'Espectre Autista. Els pares relaten un embaràs i un part sense problemes; un nadó molt *aferrat*, amb dificultats de calmar-se si no era a través del contacte o del pit matern, no reclamador, que arriba a les fites de desenvolupament amb retard. Camina a l'any i mig, triga molt a balbucejar, les primeres paraules les pronuncia cap als vint mesos. Destaquen aspectes de forta rigidesa, que acabaven en episodis de rebequeries intenses, dificultats davant les novetats i els canvis, amb poca iniciativa i imaginació i amb tendència a la repetició. Parlen d'un nen que no comparteix, que no cerca la presència dels altres, encara que els pot tolerar; amb tendència a l'aïllament i a tancar-se en ell mateix. És un nen de pensament concret, amb dificultats de simbolització i generalització; els pares mostren preocupació pel desenvolupament del llenguatge. En Marcos té fortes pors i s'angoixa en situacions sorolloses o de presència de molta gent. Poc inclinat a compartir, pot demanar ajut en cas de necessitat. Manifesta baixa tolerància a la frustració i tendeix a evitar situacions en les quals pot preveure el fracàs. La mare li dona el pit fins als dos anys i és qui en té cura fins que va a l'escola bressol, quatre mesos després. No ha aconseguit controlar els esfínters de manera completa, especialment en la micció nocturna. Es mostra gelós respecte al germà i als pares, immiscuint-se quan parlen. Juga amb cotxes, encara que el joc es limita a posar-los en fila i dramatitzar accidents. Els pares també estan preocupats pel seu nivell cognitiu i la seva repercussió en els aprenentatges. A l'últim temps al servei d'atenció precoç, han canviat a Marcos d'un treball individual a un grupal sense presència dels pares. La mare s'ha ressentit davant aquest canvi ja que ella podia assistir al tractament individual i compartir els seus temors amb la terapeuta.

Tot i estar contents amb l'evolució que havia fet en Marcos, em parlen dels seus molts dubtes, de la necessitat de consells i de la preocupació en com pot afectar el seu germà, tres anys més gran.

A les sessions diagnòstiques, entra amb la seva mare, aparentment tranquil i com avergonyit, amb dos cotxes a les mans. Aquestes mans ocupades m'evoquen una imatge de no disponibilitat per *prendre* res més. Observo un nen amb una mirada de poca durada, fugissera, però de qualitat, alhora defensiva i afable que, tot i no tenir idees a l'hora de dur a terme accions, pot acceptar-les i incorporar-les. Es fixa sobretot en els cotxes, pàrquing i semàfors que tinc a la consulta. Les seves intervencions són repetitives, però s'adona de les meves, riu i demana que les repeteixi. Quan introdueixo personatges, el seu interès disminueix. La mare lamenta no tenir més temps per a aquest tipus de jocs, però considerem també el desànim que produeix el seu joc buit, que entra en bucles i és de poc recorregut. Quan la seva mare i jo parlem, en Marcos tendeix a desconnectar i quedar enganxat a les repeticions. Durant les sessions utilitza una mica de llenguatge, en relació amb demandes o comentaris concrets, però en general roman silenciós.

Em poso en contacte amb la tutora de la seva escola que m'explica com n'és de difícil motivar en Marcos, que allà es mostra molt apàtic, que no li interessa res. Es relaciona amb els companys, però de manera estranya, amb una aproximació molt física que pot arribar a ser agressiva o, en tot cas, és molesta per a l'altre. Em relata també els seus problemes d'atenció (*qualsevol cosa li crida l'atenció*, cosa que contrasta amb la seva opinió anterior que no li interessa res) i la seva gran angoixa quan es troba davant de molta gent o soroll. En tot cas, relata millores en general durant l'últim curs quant a l'augment de vocabulari, d'autonomia i una relació més gran amb els companys que, postil·la, viuen com a destructiva.

Repassem amb els pares tots aquests aspectes a la reunió de devolució. És una trobada agradable en què, malgrat la duresa d'algunes situacions a casa, sento que podem pensar-hi i posar-nos d'acord en els plantejaments i aproximació a entendre en Marcos; els pares es mostren atents, respectuosos i participatius, il·lustrant amb exemples quotidians els aspectes que apareixen i ajudant-me a entendre amb més detall en Marcos. Decidim iniciar un treball terapèutic recolzat en tres suports: teràpia setmanal amb Marcos amb la

presència d'un dels seus pares, almenys durant un primer temps (a la llarga, mare i pare s'aniran alternant), trobades periòdiques entre nosaltres per comentar allò que apareix a les sessions i a casa i reunions meves amb l'escola amb una certa periodicitat. Durem a terme aquest treball terapèutic durant sis anys.

PRIMER TEMPS A TERÀPIA

En Marcos sembla no oposar-se a la proposta. De fet, viu amb una certa il·lusió venir a jugar a la meua consulta amb la mare o el pare. Durant els anys de teràpia, només en un parell d'ocasions mostrarà alguna petita queixa per haver d'interrompre el que estava fent per assistir a la consulta. Les primeres sessions estan plenes de jocs molt repetitius en relació als cotxes, que fan cua o tenen accidents, els semàfors, especialment quan estan en vermell, la policia que hi intervé... També apareixen comentaris de la mare sobre les seves pròpies preocupacions. Per aquella època, en Marcos mossegava de vegades els seus companys i començava a fer-se pipí a sobre. En Marcos no participa de les converses, tot i que intento incloure'l, encara que passa de desconnectar a una certa escolta passiva, de vegades, o a reclamar-me de manera més subtil perquè torni al joc i abandoni la conversa. Si apareix un tema que no li interessa o que li resulta dolorós, sembla no sentir res. En general, acompanya el joc amb un riure predominantment impostat, però que sento que en moments denota que està gaudint. Les seves mirades cap a mi aniran en un lent i progressiu augment.

Un dels primers dies de teràpia, en un intent meu d'enriquir el seu joc monòton i repetitiu amb els cotxes i d'aportar un objecte intermediari que no senti com a intrusiu, prenc dos fulls de paper, els uneixo amb cinta adhesiva, i hi dibuixo una carretera, a penes unes línies discontinües. No era gens conscient en aquell moment de la importància d'aquells primers dos fulls de paper i del valor que arribarien a tenir a la teràpia. En Marcos els acull amb alegre sorpresa. L'endemà, li proposo que dibuixem una fletxa com les que hi ha a les carreteres. Ho intenta, però no li surt i es lamenta perquè no sap com fer-ho. La mare li diu: "Fes un triangle". En Marcos ho dibuixa. "I ara un rectangle", afegeix ella. En dibuixar el rectangle i veure que ha esdevingut una fletxa, l'alegria d'en Marcos es fa notòria i conviu amb la sorpresa de la mare que m'explica que la tutora li havia dit recentment que no sabia fer triangles. Parlem de la diferència del triangle abstracte i sense sentit i

d'aquest tan interessant que ajuda a dibuixar una fletxa d'un joc que ens diverteix.

Cap als dos mesos de teràpia, la mare m'explica que en Marcos venia pel carrer parlant-li del que faria amb els cotxes i la ciutat de paper. Amb el complement d'algun full més que afegim als dos primers, el joc passa de la taula -que se'ns fa petita- a terra. Dibuixem casa seva, la meua, ens visitem amb cotxe. En Marcos segueix amb la tendència de repetir els mateixos jocs, però accepta i gaudeix de les meves aportacions. En aquell moment, i en especial, del taller mecànic que dibuixo per arreglar les avaries i els accidents dels cotxes. De la mateixa manera que els personatges tenen menys èxit que els cotxes al joc, l'hospital que proposo perd clarament l'aposta davant del taller. En el joc amb cotxes, insisteix que el cotxe que porta la seva mare vagi darrere seu i no prengui cap camí diferent.

Les situacions que apareixen al joc ens porten a comentaris de l'exterior que aporta la mare. Un dia proposo dibuixar un càmping, sabedor que hi solen anar caps de setmana i vacances. La mare explica que ara tenen un apartament, que abans anaven en caravana amb els avis paterns i que allà en Marcos hi té una "amiga". Proposo i em disposo a fer una caseta de càmping amb peces de Lego Duplo, però en Marcos vol fer-la ell i la construeix amb deteniment i cura. Col·loca una cosa semblant a dos tobogans a la casa, però el joc dura poc, fixant-se més en qüestions de disposició, com fer lloc a les maletes. Munta un llit elàstic. La mare explica llavors que uns dies enrere en Marcos havia caigut saltant entre llits. Sonaria al que ell ha reproduït, però no transmet cap senyal interrelacional. Jugo a guarir la cama al ninot, ell es mostra passiu. Només arribar, a la següent sessió, va directe als cotxes i a la casa. Com habitualment, comença la sessió silenciosa. Jo esmento jocs que hem fet altres dies i ell buscarà els fulls amb la carretera. Aleshores, m'explica que es va fer mal al cap. És la primera vegada que comparteix alguna cosa espontàniament. Portem cinc mesos de teràpia. La mare l'ajuda a relatar que va caure al càmping anant en patinet, que ells -els pares- no hi eren i que l'avi li va dir que no passava res. És una sessió bonica, on acabem tots tres jugant i parlant a terra. En Marcos molt proper a la seva mare, deixant-se caure a sobre. Comento que quan va caure al càmping, no hi havia la mare per consolar-lo del cop.

A les entrevistes paral·leles amb els pares, em

transmeten que estan contents, que a casa hi ha menys enuigs i que duren menys, que en Marcos té més ganes de compartir i explicar. M'expliquen també que un dia que jo vaig haver d'anul·lar la sessió, es va enfadar perquè tenia ganes de venir a jugar i els va dir que jo era *tonto*. Posen un altre exemple de la seva capacitat més gran d'expressar el que vol amb paraules, sense rebequeria, alhora que més dirigit: *Àvia, tinc gana*. Comenten la dificultat en incorporar-hi, encara que veiem que es deu més a la manca d'idees que per resistència.

A l'escola, el veuen més motivat, mostra interès per algunes coses. Valoren que pot verbalitzar més necessitats i problemes amb companys, tot i que no respon les preguntes que li fan. La relació amb els companys es tradueix a molestar-los, però més a través d'empentes que amb mossegades o picant com passava fins aleshores. Estan preocupats per la seva poca capacitat de fer joc simbòlic i la seva poca autonomia per treballar sol. Parlem molt de com se sent en Marcos davant les demandes de l'escola, a nivell d'aprenentatges, però també de relació, social, de tolerància a les frustracions. La tutora i les persones que l'atenen a la llavors anomenada USEE (Unitat de Suport a l'Educació Especial, dins de l'entorn ordinari), estan molt interessades a entendre el comportament i els sentiments d'en Marcos.

Un dia, poc abans de les primeres vacances d'estiu des que vam començar la teràpia fa sis mesos, de sobte diu *sushi*. La mare explica que li agrada molt i que moltes vegades quan surten de la sessió compren sushi per portar-lo a casa per sopar. Proposo fer un restaurant de sushi a la nostra ciutat la propera sessió. El dia següent, arriba i va directe a agafar la carretera i muntar un joc que durarà tota la sessió. Fa i torna a fer viatges amb el cotxe a comprar sushi al restaurant que dibuixem. Compra menjar i palets com a coberts. Muntem una taula on menja la família. Després col·loco el pare a descansar, ell vol posar també el nen. Col·loco la resta de ninots a veure la televisió i ell diu que els castiga *sense tele*. La mare explica que de vegades en Marcos i el seu germà es queden abstrerts veient la tele mentre mengen i que ells els castiguen.

El primer dia després de les vacances, en Marcos arriba content. La mare m'explica que han anat bé, que ha notat canvis en ell: més participatiu, més capaç de jugar, menys enyorat de casa seva. Ell va disparat cap a l'armari i em demana *el carrer de paper*,

recordant-me que el darrer dia jo li havia dit que el guardaria a l'armari. Comenten que al càmping van veure una competició de gossos. En Marcos va dient: *impressionant, increíble* i munta un obstacle que han de saltar uns gossos de joguina que li he posat. Més endavant, agafem un cangur. Després de molts esforços, els animals poden saltar l'obstacle. Sento que en Marcos em transmet quelcom més que un espectacle estival. Adverteixo que em parla de com és de difícil superar els obstacles i les separacions. De fet, cadascuna de les sessions després d'unes vacances, en Marcos s'ha dirigit en primer lloc a la ciutat de paper, com si necessités comprovar que hi era.

A partir d'un cert moment, la mare deixa de ser l'única que acompanya en Marcos a les sessions i s'ho combinen amb el pare. La primera vegada que ve el pare, la sessió és diferent. Sembla que en Marcos s'enganxa menys a les repeticions i es mostra més espontani i innovador. Agafa el que anomena carrer de paper. Ensenyem al pare com juguem. Durant la sessió, en Marcos parla d'*alt, fort, gran*. Es compara en alçada amb un amic (*sóc un pèl més alt que ell*), parla que el seu germà és més alt i xuta més fort, que *ja fa tercer*; es compara en alçada amb una torre que hem fet... Aquests dies, els pares demanen una reunió preocupats per l'augment de la manca de control dels esfínters d'en Marcos, coincidint sobretot amb el final de les vacances i el principi del curs; en Marcos queda bloquejat quan se li escapa un pipí i, en paral·lel, explota en forts enuigs en altres moments, trencant coses. Relacionem les dues actituds i la seva preocupació per no poder-los controlar. Aquests dies, i a la sessió, en Marcos demana sovint jugar a futbol o al bàsquet, es mostra molt més físic. Un dia que ve el pare, aquest li proposa dibuixar un camp de futbol a la ciutat. En Marcos de seguida s'apunta a la idea. Aquest camp ens aportarà una certa alternança en el joc del futbol: de vegades juguem nosaltres, amb els nostres cossos, i d'altres, amb els personatges. Està competitiu. Ataca la mare (*dolenta!*) perquè no juga bé o falla, fa trampes... També em fa trampes a mi, però com a bromes, en altres ocasions.

Quan portem un any de teràpia, es dona una circumstància que va poder suposar el seu final. Després d'anul·lar una visita sense especificar-ne els motius, el que mai havia passat abans, els pares manifesten que volen canviar la següent visita d'en Marcos per una reunió amb ells (*Volem comentar amb tu alguns temes*). D'entrada, em pregunten com

veig en Marcos. M'estranya, no la pregunta, sinó el to inquisidor, molt allunyat del cordial i respectuós que sempre han fet servir amb mi. El pare repeteix diverses vegades la paraula *evidència*. Es produeix una situació tensa. Finalment, m'expliquen que han tingut una visita al Centre de Salut Mental Infanto-Juvenil de la ciutat (en el seguiment que porten amb ells) i que la psicòloga que els ha atès els ha desacreditat la meua teràpia i la meua professionalitat i que això els ha deixat insegurs. Els costa entendre que ni conec la persona de qui em parlen ni ella em coneix a mi (de fet, un parell d'anys després encara em diran en una visita posterior al CSMIJ: *ja no és aquella psicòloga que coneixies*). Els explico els diferents corrents en psicologia (em diuen que fins aleshores no havien pensat mai en diferents línies de pensament), també que per mi no és nou aquest atac perquè ja ho he patit amb anterioritat en treballar en una línia psico-

analítica i que, en definitiva, portem un any de teràpia i ells poden opinar prescindint del que aquesta persona o jo pensem. Podem parlar després de com veuen en Marcos (estan contents, en general, amb la seva evolució) i de les rebequeries que mostra des de fa unes tres setmanes amb atacs a la mare. Podem pensar possibles causes (en especial, la competència amb el germà per la mare o com es poden relacionar un control actual més gran del pipí, d'una banda, amb un descontrol emocional i conductual més gran, de l'altra) i jo puc també exemplificar la meua manera de treballar, des de la comprensió del funcionament mental d'en Marcos. La mare explica que en Marcos abans deia que es casaria amb ella i que ara diu que es casarà amb una noia que es digui com ella, però que no sigui ella. Sembla un exemple bonic de procés gradual de diferenciació. La reunió va marcar un abans i un després a la teràpia. Lluny de la pretensió

de la professional que havia desacreditat, no ja la meua feina, sinó la decisió dels pares, va enfortir l'aliança terapèutica entre nosaltres. Vaig agrair sincerament als pares la seva confiança per explicar-me el que els havien dit i com els havia afectat.

Als quinze mesos de teràpia, plantejo als pares un canvi de model, passant a treballar tot sol amb en Marcos. Decidim demorar el canvi unes setmanes perquè no coincideixi amb la tornada de la mare a la feina, després d'uns anys d'atendre en exclusiva els seus fills a partir del naixement d'en Marcos que, aquells dies, acaba de fer els sis anys. Li ho expliquem a ell, que reacciona amb una aparent indiferència. El primer dia, el pare surt a mitja sessió i ens espera a la sala d'espera. Juguem un partit de futbol que sembla gaudir. Quan acabem, veig que se li ha escapat una mica el pipí. La sessió següent no ens veiem perquè té febre. Quan

acabem, veig que se li ha escapat una mica el pipí. La sessió següent no ens veiem perquè té febre. Quan ve amb la mare, aquesta li proposa quedar-se a la sala d'espera. Ell ni s'hi oposa ni mostra cap senyal de diferenciació. Són dies d'un joc més físic, ell segueix introduint temes, però sense l'ajuda dels pares costa més donar-los recorregut. El futbol es converteix en un tema recurrent, tant pel que fa al joc com pel fet que s'ha apuntat a un club de la ciutat i em parla dels entrenaments, dels partits. Un dia, arriba content dient-me que ha marcat un gol a l'últim partit. El felicito. Juguem a futbol a la sala i insisteix a anar-me preguntant si crec que juga bé. Després, li pregunto si els partits els comença de titular o a la banqueta. Queda aturat i seriós. Em confessa que no era veritat que hagués fet un gol. Està trist, però proper.

POSANT NOM A LA CIUTAT

Quan portem poc més de tres anys de teràpia, es declara la pandèmia de COVID-19 i es produeix el confinament. Iniciem una sèrie de sessions telemàtiques que, d'entrada, són complicades. El primer dia, són presents pares, germà (que boicoteja subtilment la sessió) i en Marcos, que amb prou feines mastega monosíl·labs. De seguida, en Marcos jugarà amb el germà i els pares m'expliquen com estan de cansats i com se'ls fa de difícil conciliar estar tots a casa i haver de teletreballar, que en Marcos s'enfada molt... Podem parlar de la preocupació de tots i que potser és un moment d'autoexigir-se menys i exigir-li menys a ell també. Més endavant, en Marcos verbalitzarà el temor a que els seus pares es posin malalts i morin. Quedem que pensin com els sembla millor seguir la teràpia durant el confinament. L'endemà m'escríuen un missatge de whatsapp proposant sessions telemàtiques quinzenals. Em sembla bé. La següent sessió parlem molt amb els pares de com es pot sentir en Marcos, també dels seus pocs recursos per buscar alternatives a la nova situació i que tampoc acaba de saber què l'ajuda i què no a sentir-se millor. Proposo veure en Marcos tot sol a l'inici de la sessió i quan ell no pugui continuar, parlar amb ells. Hi estan d'acord. M'expliquen després que estan gratament sorpresos i admirats de com han vist en Marcos parlar amb mi -tranquil i sense enuig- dels seus temors, de com se sentia, de la seva mandra a fer coses, de com trobava a faltar l'escola i els seus companys.

A les següents sessions telemàtiques, les converses amb en Marcos s'allarguen fins

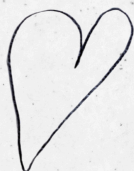
gairebé els 45 minuts habituals. Més enllà del contingut, valoro la forma, continuada, dialogant per torns, esperant que jo acabi de parlar o interrompent-se per escoltar-me. M'explica que té ganes de tornar-me a veure i abraçar-me (mai m'havia abraçat), em parla del seu vuitè aniversari que acaba de celebrar. Els pares estan contents, han trobat un equilibri a casa. Finalment parlem d'anar tornant a les sessions presencials, combinades amb alguna telemàtica, ja que aprofiten el treball telemàtic per desplaçar-se al càmping. Des d'allà, en una sessió en què està especialment comunicatiu, m'explica que aquell dia és l'últim del curs, que vol ser un *memories* i que *els pares n'estan feliços i orgullosos* d'ell. Li pregunto si creu que altres vegades no ho estan i, sense acabar de verbalitzar-ho, mostra que sí. M'interesso pel que estava fent abans de veure'ns i m'explica que estava fent una migdiada (*quan m'enfado, faig una migdiada*). Indago si això vol dir que s'ha enfadat i em diu que sí. Qüestiono el motiu i contesta que *pel maleït coronavirus!* Inquireixo si aquest és el motiu del seu enuig d'aquell dia i em contesta que sí, *aquests dies costen*, però després m'explica que s'ha enfadat amb el seu germà perquè, jugant amb ell, aquest l'ha trepitjat. Li demano si creu que ha estat voluntari. Em diu que *quan ha passat creia que sí, però ara segurament crec que no*. Li pregunto què ha fet quan s'ha enfadat. Abaixa el cap en silenci. Afegeixo que li ho pregunto perquè com que no s'enfada quan és amb mi, no sé com reacciona. *És clar, perquè tu ets amic... Gairebé ets el meu millor amic*, em respon i em diu que s'enfada amb la família i els companys. Raono que de vegades hi ha nens que quan s'enfaden criden o peguen o insulten o s'enfaden molt amb els pares i es queden molt preocupats. En veu baixa em diu: *jo faig molt pitjor*, amb cara afligida, *faig caps a la porta*. Li dic que crec entendre el que m'explicava abans: que els seus pares n'estan contents i orgullosos per les notes, però que altres vegades pensa que els pares no estan gens contents amb ell. Aleshores, comença a dibuixar-se cares a les mans: primer, una *content*; després, una *enfadat* i, després, una *avorrit*. Li dic que li falta la *trista*, que em sembla que és com ell se sent de vegades. Se la dibuixa també. Comença a costar-li la conversa, posa una música i, al cap d'una mica, em diu que ja els toca als pares. S'acomia de mi de manera acurada i fins i tot tendra. Parlo després breument amb els pares. El pare està especialment content perquè fa uns dies, en Marcos li va dir: *Papa, ets genial*. Ell li pregunta perquè i en Marcos contesta que

perquè m'ajudes amb els deures. A en Marcos mai no li havia resultat fàcil deixar-se ajudar.

Les sessions posteriors a l'estiu són d'una activitat febril a la ciutat. Vol incorporar un Corte Inglés, una segona benzineria, altres botigues que coneix, posar els números a totes les cases, el club de natació local, el lloc on entrena a futbol i que dibuixa amb detalls curiosos. Gaudeix de tota l'elaboració. Un d'aquests dies, li dic que la nostra ciutat no té nom. Aleshores, va a buscar un full i escriu alguna cosa. Em diu: *He posat que és un poble* i m'ho ensenya: *El poble dels somnis*. Després, afegeix *Benvinguts* i un cor. En dies posteriors, dibuixarà un hotel i una llibreria que també batejarà com *l'hotel* i *la llibreria dels somnis*. Està entusiasmada amb la ciutat, encara que també mostra una certa rigidesa en certs aspectes com ara on posar-hi els fulls. Quan li suggereixo que potser hem de fer una segona ciutat atès que ja no ens caben més afegits en aquesta, nega amb vehemència. Penso llavors que en Marcos accepta millor les novetats que els canvis, però segurament m'equivoco en creure que hi pot haver una altra ciutat. Els pares m'expliquen que a casa els parla de la ciutat i de quins llocs vol afegir.

Un dia, en Marcos em diu: *És xula la ciutat. Si fos a YouTube, molta gent li posaria un like*. Després afegeix: *sobretot, els nens petits*. Un altre dia, parla de la *ciutat llegendària*. En una altra ocasió, em demana que convidem els seus pares i el seu germà a la sessió següent. Pregunto per què i em diu que per parlar. Suggerixo si no serà també per ensenyar-los la ciutat, somriu tímid i deixa anar un sí en veu baixa. Quan vénen els pares, queden impressionats i fins i tot emocionats de la ciutat i del nom que li ha posat en Marcos, que està molt pendent també de la reacció del seu germà. La ciutat ocupa tot l'espai del terra de la consulta. La sessió anterior a unes noves vacances, en Marcos em diu només arribar: *Avui vull jugar a futbol perquè vull aprofitar la ciutat*. Li pregunto què vol dir i contesta que *no vull que s'acabi, em posa trist*. Dic que encara queda espai per a un nou full i un nou lloc i li pregunto què li agradaria que fos. Contesta que *un forn de pa*. A la conversa parlem de què és el primer que recorda de la ciutat. Comença a recitar: *casa meva, casa teva, casa de la meva mare, casa del meu germà, el basar, l'hospital...* Segueix: *ho hem començat quan tenia quatre anys... o cinc?* Li recordo que quan el seu pare va veure la ciutat per primer cop, ens va dir que a aquella ciutat no hi havia persones i li pregunto si recorda què li va con-

EL PUEBLO DE LOS SUEÑOS
BIENVENIDOS

testar ell. Em diu que sí, que li va dir que és que... *sinó, s'hi quedaran i no podrem passar.*

DARRER ANY DE TERÀPIA

Amb el temps, els pares relaten que la situació a casa amb en Marcos és tranquil·la, el veuen relacionar-se bé, de bon humor, amb més tolerància, cosa que implica menys enuigs. De fet, distanciem les reunions i el tema de preocupació deixa de ser ell i passa a ser el seu germà, amb una adolescència complicada. A l'escola, a en Marcos li han retirat l'ajuda especial perquè veuen que ja no en necessita. El tutor explica que si vingués algú nou no notaria diferència entre en Marcos i els seus companys. *Perquè té un diagnòstic, que si no... afegeix.* Es relaciona bé amb els companys, treballa i està atent a classe, ha diversificat més els temes d'interès (tot i que segueix sobresortint el futbol) i té un discurs més madur.

Reflexiono amb els pares que estem a la part final de la teràpia i, sense posar data encara, que hem d'anar considerant quan és el millor moment d'acabar. Els pares reaccionen amb tranquil·litat, sense mostres de sorpresa, encara que el pare es pregunta com s'ho prendrà en Marcos *perquè sempre ha vingut molt content, sense que li fes mandra.* Quedem a seguir madurant la idea sense parlar-ho encara amb en Marcos, però tinc la impressió que, a partir de llavors, s'instal·larà en tots nosaltres de manera més o menys conscient, també a en Marcos, la idea de finalització.

Per aquella època, en Marcos tenia una mica abandonada la ciutat i preferia jugar partits de futbol contra mi. Viví les derrotes amb contenció i tolerava cada cop millor la frustració que comportaven, més concentrat en si jugava bé o no. Li comento un dia que fa temps que no juguem amb la ciutat, que *ja no és la ciutat dels somnis, sinó la ciutat adormida.* Es posa a riure i em diu: *això té gràcia!* Valoro la seva complicitat davant del joc de paraules. Un altre dia m'explica que la ciutat està adormida perquè està malalta. Com que ja ocupa gairebé tot el terra, li pregunto si està malalta perquè no es vol acabar. Contesta, seriós, que sí. Al cap de poc, es lesiona jugant a futbol i em diu que no podem seguir amb els partits a les sessions. Recupera la ciutat i hi afegeix botigues. Continua parlant del forn de pa, però mai no acaba de dibuixar-lo. Entenc que el té associat al final de la ciutat. Em demana que li dibuixi una botiga *com en 3D*, em comenta quins dibuixos li agraden més i em corregeix en un pas zebra que faig. De seguida, sembla tenir necessitat de temperar el seu comentari perquè no m'enfadi: *et corregeixo, però dibuixes molt bé.* Un dia, pot verbalitzar: *quan deixi de venir aquí, em podré endur la ciutat a casa meua per recordar-la?* I torna a repetir que *el forn de pa serà l'última botiga.* Intenta recordar quin va ser el primer full de la ciutat (tant ell com jo tenim dubtes entre dos) i comenta de passada: *crec que vaig ser jo qui va tenir la idea de la ciutat, no?* Més endavant, just després d'unes vacances, reitera que s'endurà la ciutat a casa quan acabem, però allarga aquell moment a *quan tingui*

dotze anys. En aquell moment en tenia nou. Parlem del que ell ha canviat des que ens coneixem i, amb un somriure, i la mirada fixa en mi, em diu: *gràcies a tu.* Recorda que s'enfadava molt de petit i donava cops a la paret i em diu que ara gairebé no s'enfada.

Pocs dies abans de que en Marcos faci deu anys, ens vam reunir amb els pares. Estan contents amb l'evolució i de com està en Marcos, em diuen que mostra empatia i que els enuigs han baixat molt. *Ara són com els del seu germà o els nostres.* Els enuigs d'en Marcos en el passat havien generat situacions molt virulentes i desgastants per a la família. Alhora, despertaven en els pares molts dubtes pel que fa a com actuar. Durant molt de temps, va ser un motiu de fort patiment per a en Marcos i per als pares i el germà. Plantejo marcar un calendari de finalització de teràpia. Som a l'abril. Proposo que sigui progressiu: explicar-ho a en Marcos, seguir un mes sense canvis per passar després a visites quinzenals fins a l'estiu i, després, considerar com comença el curs al setembre, reunir-nos i, si tot segueix bé, finalitzar.

Són dies en què en Marcos em parla molt del que pensa i sent, de les seves molèsties físiques (ha passat la COVID-19), que s'està plantejant deixar el futbol i fer karate, que a l'escola el fan ajudar un amic i ell n'està fart perquè aquest no li fa cas i li castiguen a ell, de les excursions que fa i de que el seu germà està pesat: *se li ha enganxat l'adolescència! No sé com seré jo quan sigui adolescent, però quatre hores al mòbil... no!* Després de la reunió amb els pares, li pregunto si no m'ha d'explicar res. Em contesta que va perdre el partit de futbol el cap de setmana. Insisteixo, però diu que no sap a què em refereixo. Finalment, li comento que a la reunió amb els pares vam parlar d'anar-nos veient menys, cada dues setmanes. Diu que sí, que li ho han dit i que li sembla bé. A partir de llavors, la ciutat torna a fer-se omnipresent a les sessions. Vol que la fotografiem i enviï la foto als pares. Li recordo que quan acabem, se la emportarà. Salta immediatament: *Quan acabem, encara no!* Poc després, en una altra sessió, em mira més trist que seriós i em deixa anar: *no vull deixar-te de veure, vull venir cada divendres.* Un altre dia, torna a recordar que *venia amb els pares i tu i jo vam pensar la ciutat... abans era el poble dels somnis.* Quan li pregunto què farà amb la ciutat a casa, em contesta que *faré més botigues, serà tan gran que serà un país.*

El primer dia després de les vacances d'estiu, em diu que ha trobat a faltar la ciutat dels

somnis. Continua pensant a fer un forn de pa. Se'ns acaba la cinta adhesiva i li dic que n'hauré de portar una altra. Aleshores, em pregunta: *som els únics que utilitzem la cinta adhesiva?* Li contesto que no. Després d'uns segons de silenci, qüestiona: *I els únics que fem la ciutat dels somnis?* Dic que sí. *Al món?*, insisteix. Responc que no ho sé, però que aquí, a la consulta, sí. Esbossa un gran somriure i fa el gest dels esportistes tirant els punys tancats i els braços cap a dins, acompanyat d'un *bé!* Pregunta llavors quants fulls portem. Els comptem. En són 52 i vol que li faci una foto amb la ciutat. Rient, em pregunta com jugarem amb els cotxes, ja que la ciutat ocupa tot l'espai de l'habitació. Li responc que igual amb un comandament a distància i es posa a riure. Li pregunto com ho farà quan se l'emporti a casa i em contesta: no ho sé, potser a la sala d'estar. En els dies següents, apareixen alguns comentaris com *jo vull seguir venint quatre anys més o vull venir fins als divuit anys* i podem

parlar de la pena que ens fa haver d'acabar, però també -apunto- que això significa que ell ja no em necessita. Em parla de les baralles entre el seu germà i els pares i que el seu germà ja no vol jugar amb ell, es queixa de la feina de l'escola, m'explica que va marcar un gol, però *va ser una porqueria, va ser de rebot*. El seu to general és més trist. Quan marquem una agenda final amb els pares, en Marcos em demana que li faci un calendari amb els dies que ens veurem *perquè em faig un petit embolic*. Un cop mira el calendari, comenta: *quins pocs dies*. El penúltim dia, diu que vol endur-se la ciutat, però *trobaré a faltar els teus dibuixos*. Fa un gest teatralitzat de plor i m'abraça, per primer cop.

Entre aquell penúltim dia i l'últim, els pares m'escriuen un missatge on m'expliquen que estaven jugant a casa a un joc on havien d'endevinar la frase que en Marcos havia escrit. Ell els va donar una pista, que la frase

tenia a veure amb mi. La frase que van aconseguir endevinar era: *no ho vull deixar*. Els pares li van comentar que els havia agradat la idea que el tema de la frase tractés d'un sentiment seu i li van preguntar si m'ho havia comentat. En Marcos va contestar que va voler gaudir del moment amb mi i per això no m'ho havia dit. En entrar a l'última sessió, em diu que *avui m'hauré d'endur la ciutat... Et trobaré a faltar*. Mira entre els llibres i n'escull un que havíem mirat temps enrere, titulat *El meu primer llibre de teràpia*, on s'expliquen situacions relacionades amb la teràpia: motius, lloc, periodicitat, confidencialitat, jugar i parlar d'emocions i, també, el final de la teràpia. Assenyala un dibuix i em diu: *jo venia per això (es veu un nen furiós), m'enfadava gairebé tota l'estona*. Li dono la ciutat plegada en un gran sobre i una foto plastificada de la ciutat. Està emocionat. Vol endur-se dos fulls en blanc *perquè siguin iguals si he d'afegir alguna cosa a la ciutat*.

DIVUIT MESOS DESPRÉS

Al cap de tres mesos, vam tenir una visita de seguiment. Acabaven de diagnosticar una malaltia greu a l'àvia paterna i els pares volien saber com tractar el tema amb en Marcos. Estaven lògicament preocupats i parlem menys de com estava ell. Relaten que el veuen bé, però tampoc no entren en detalls. Només expliquen una situació en què castiguen en Marcos a l'escola i ell reacciona bé, assumint el càstig, amoïnats i explicant-li a la mare: *t'he de dir una cosa que et farà enfadar molt*. Quan veig en Marcos, encara no li han parlat de la malaltia de l'àvia. Està content de veure'm, em recorda la ciutat dels somnis (diu que no hi ha afegit cap full), m'explica la possibilitat que es mudin de casa, però té sobretot ganes de jugar un partit de futbol.

A l'any i mig de finalitzar la teràpia, els pares es tornen a posar en contacte amb mi. M'expliquen que en Marcos ha estat molt bé, però que porten uns dies més difícils en relació amb una sèrie de canvis i al fet que està enganxat al mòbil i les pantalles. També estan preocupats perquè pensen que els nois de la seva edat o més grans que ell poden aprofitar-se de la seva ingenuïtat i que ell de vegades els amaga coses. En Marcos ha fet dotze anys i ha acabat els estudis de primària i ha començat els de secundària al mateix institut on estudia el seu germà, diferent de l'escola ordinària a què havia assistit des dels tres anys. Quan veig en Marcos li explico que els seus pares m'han parlat de molts canvis aquest any i mig des que vam acabar la teràpia. Durant 45 minuts m'explica, asseguts cara a cara a la taula, tots els canvis i com els viu. El seu discurs és fluid, complex, coherent, relacional, elaborat i... llarg, quan sempre havia estat de frases curtes. M'explica que ha canviat d'institut, de casa, a un altre poble, com a conseqüència també d'equip de futbol. Parla de la seva àvia, que està lluitant contra la seva malaltia, que va plorar quan ho va saber, que és el que més el preocupa en aquell moment. En el seu relat, valoro especialment la seva capacitat de tolerar l'ambivalència, d'estar interessat pel que és nou (institut, companys, casa, equip de futbol) sense deixar de recordar el que és antic i la pena del que ha perdut. En tot allò que explica, apareixen aspectes positius i aspectes negatius, que es complementen i relativitzen. M'explica que volia portar la ciutat dels somnis a la visita amb mi, però que amb la mudança és dins una caixa i no sap quina és. També, que no hi ha afegit res perquè ho hauríem de fer junts. Em parla dels amics. M'ensenya fotos de la nova casa seva al mòbil i m'explica les seves ganes de

fer coses sol, d'agafar tot sol l'autobús, posar el tiquet a la màquina... Em parla de les seves ganes de fer-se gran.

COMENTARIS FINALS

Tot i l'extensió d'aquest text, la seva pretensió no ha estat la de ser exhaustiu. De fet, han quedat sense explicar força situacions que considero interessants, més minuciositat i deteniment en l'evolució o aspectes particulars com l'aparició de somnis al costat de la seva sorpresa i la seva confusió d'entrada en si apareixien a la vigília o mentre dormia (això va passar uns mesos abans de posar nom a la ciutat). O més detall dels seus desmesurats enuigs a casa, del control o no dels esfínters com a element complex del seu malestar i els seus temors, de la seva relació amb els companys, de la seva creixent capacitat acadèmica, de la seva relació més simbiòtica amb la seva mare, de la utilització del futbol com a element relacional i social, entre d'altres.

El meu interès s'ha centrat a esbossar i compartir un treball basat en la comprensió del funcionament mental d'en Marcos, en el convenciment que aquesta comprensió *guareix*, en el respecte absolut per la seva singularitat, en la importància de la relació i vinculació terapeuta-pacient, en la verbalització d'allò silenciats i d'allò no pensat, en el pas de la sensació a l'emoció i de l'emoció a l'afecte, en el lligam entre el desenvolupament d'aquest món emocional i el cognitiu, en l'aliança terapèutica amb en Marcos i els seus pares i en la consideració dels agents intervinents com a part activa del procés terapèutic, sobretot pares i, també, escola. Tot plegat, juntament amb l'interès i la pretensió categòrica d'entendre en Marcos, d'oferir-li un espai lliure d'intrusió i d'urgències, d'escoltar-lo, de pensar, d'endregar el seu discurs i retornar-li de manera delicada, acompanyant-lo en tot moment en el procés.

Així mateix, l'objectiu ha estat destacar el valor de l'objecte mediador o intermediari (un cert *mediador terapèutic*; encara que no estrictament sensorial, com el proposat per Anne Brun), indispensable per accedir de manera suau, lleugera i més fiable a aquests pacients que pateixen i eviten el contacte entre ells i el món i que en dificulta en gran mesura el seu reconeixement de l'alteritat. En aquest cas, el mediador va ser la ciutat, la construcció de la qual recorre, al meu entendre, un camí paral·lel a la construcció d'un jo diferenciat en en Marcos. La construcció de la ciutat com a

metàfora de la construcció d'un continent que allotja un self en construcció i com ho permet la relació terapèutica. Un mediador construït a dos, fins al punt que en molts moments el mateix Marcos confon i dubta de qui ha estat el seu instigador. La ciutat va ser excusa i alhora incentiu per parlar, comunicar i compartir. Per triangular en converses entre en Marcos, els pares i jo mateix, per acostar la fredor del que és extern a l'escalfor i refugi del que és intern. També per fantasiejar, per imaginar, per projectar a partir del que és conegut. Per combatre la separació i la pèrdua. En definitiva, per situar-se en aquest món. Un recorregut des de la manca d'idees a la projecció, de l'aïllament al compartir, del recel a la confiança, de la rigidesa a l'acceptació de l'ambivalència.

Un recorregut, alhora, i en altres paraules, des de l'obsessió estàtica (el cotxe) a l'interès en moviment (la carretera), passant pel lloc propi i diferenciat (la casa) fins a arribar al lloc comú i compartit (la ciutat). Una ciutat amb llocs de confiança, primer, familiars i habituals, que es pot estendre a llocs de relació i sociabilització. Que pot, fins i tot, obrir la porta al que és nou i als altres i contenir un rètol amb la paraula *Benvinguts*. El nom que en Marcos dona a la ciutat, *la Ciutat dels somnis*, evoca una infinitat de connexions. En tot cas, allò que no es té i al que un vol accedir, també allò irreal o a mig camí entre la vigília i la inconsciència. O elements que no són fàcils de verbalitzar i que mostren els pares en el seu silenci emocionat quan en Marcos els explica el nom que ha posat a la ciutat. Per a una persona del segle XX, com jo, que un lloc com el forn de pa, on es guarda i s'obté l'aliment bàsic, quedés per al final i tanqués el cercle de la ciutat, té un significat altament simbòlic, en absolut aleatori. Sentia en Marcos, un nen del segle XXI, el mateix?

Deia Sheila R. Spensley, biògrafa de Frances Tustin, que *escoltar significa permetre l'entrada d'alguna cosa a dins, tant a nivell auditiu com psicològic*. Va ser un plaer escoltar en Marcos un any i mig després de la finalització de la teràpia quan podia teixir un discurs elaborat, cuidat i no sincopat. Però també ho va ser quan necessitava les paraules dels pares per comunicar-se o quan la seva mirada parlava per ell. Aquesta mirada càlida que no cridava ni reclamava l'atenció, però que va ser còmplice de la seva indestructible aposta per la teràpia. Quin millor signe de bon pronòstic! Ara, en Marcos em parla de les seves ganes de fer-se gran.

BIBLIOGRAFIA

Alvarez, A. (1992). *Una presencia que da vida*. Madrid: Biblioteca Nueva. (Edició 2002).

Bion, W. (1970). *Atención e interpretación*. Buenos Aires: Paidós. (Edició 1974).

Brun, A. (2019). Mediaciones terapéuticas y autismos: hacia el surgimiento de formas primarias de simbolización. *Revista eipea*, 6. (www.eipea.cat)

Coromines, J. (1991). *Psicopatologia i desenvolupament arcaics*. Barcelona: Espaxs.

Spensley, S. R. (1995). *Frances Tustin*. Londres: Routledge.

Viloca, Ll. (2004). Incidencia de la ansiedad catastrófica en el desarrollo emocional y cognitivo del niño autista. A J. M. Brun i R. Villanueva (Eds.), *Niños con autismo: Experiencia y experiencias*. Valencia: Promolibro.

Viloca, Ll. i Alcácer, B. (2014). La psicoterapia psicoanalítica en personas con trastorno autista: Una revisión histórica. *Temas de Psicoanálisis*, 7.

